

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ
الرَّحِيمِ

عنوان مقاله:

گواهان اعمال و شرایط آن‌ها در قیامت

پژوهشگر:

حکیمه عرب زاده

سال تدوین: مهر 1399

صفحه	عنوان	فهرست مطالب
۴	چکیده	
۵	مقدمه	
۷	شرایط گواهان اعمال	
۸	شاهدان قیامت	
۸	شهادت خداون	
۹	ائمه(ع) شاهدان قیامت هستند	
۱۱	گواهی ملائکه	
۱۲	روش کار فرشتگان مامور کار	
۱۳	گواهی اعضاء وجوارح	
۱۴	علت مهر زدن بر دهان گنهکاران	
۱۶	شهادت زمان و مکان در قیام	
۱۷	گناهان شخص تائب	
۱۸	نتیجه	
۱۹	منابع	

چکیده

در این مقاله به بررسی گواهان اعمال و شرایط آن ها در قیامت پرداخته شده است که شاهدان در روز رستاخیز به اذن خداوند گواهی بر حق می دهند که شرط اساسی آن ها احاطه علمیه بر پنهانی هاست. گواهان قیامت متعدد هستند در واقع هر چیزی که در دنیا دارای شعور است جزئی از گواهان در قیامت خواهد بود که در راس آنها خداوند قرار دارد پس از او پیامبران و امامان، فرشتگان الهی، اعضا و جوارح آدمی، زمین و زمان از جمله آنها هستند. از آنجا که این گواهان آگاه بر ظاهر و باطن اعمال انسان ها هستند و حقیقت اعمال انسان ها را در دنیا دیده اند و از هر خطایی موصون و محفوظ اند لذا حقیقت اعمال انسان را ثبت می کنند و در روز رستاخیز هر آنچه را که دیده و مشاهده کرده اند بازگو خواهند کرد، در این جاست که حقیقت اعمال انسان ها مشخص خواهد شد. شهادت شاهدان در روز رستاخیز به منظور آگاه شدن خداوند از ما وقع نیست زیرا خداوند عالم مطلق است، بلکه به منظور اتمام حجت با اهل محشر است تا آن که هیچ کس مجال انکار اعمال خویش را نداشته باشد و جای هیچ عذر و بهانه ای برای انسان خطاکار در قیامت باقی نمی گذارد.

کلید واژه ها: گواهان - شهادت - حقیقت اعمال - قیامت - ثبت اعمال

گواه: مشاهده کننده امری یا چیزی، حاضر، دلیل، بین، هم معنای شاهد، در حدیث نبوی آمده است «الغنیمة لمن شهدا الواقعة» یعنی غنیمت جنگ از آن کسی است که در واقعه حضور داشته است. و وقتی می گویند فلان شخص شاهد فلان ماجرا بوده یعنی حاضر در قضیه بوده است. و در اصطلاح به معنای شخصی است که بر اعمالی نظاره گر بوده و بر آن ها شهادت دهد.

اعمال: جمع عمل به معنی رفتار و کردار است. مترادف شغل، کار، ارتکاب، اداء، و حرفه می باشد. و در اصطلاح هر کاری که انجام شود را شامل می شود. در کتاب التحقیق مبحثی به عنوان فرق بین فعل و عمل آمده است که فعل هر کاری که با قصد و اختیار انجام شود را شامل می شود ولی عمل کار های بدون قصد را هم شامل می شود لذا کار های باطنی هم جزئی از اعمال هستند.

قیامت: از قیام است در لغت به معنای خیزش، برخواستن، آشوب و فتنه است. و در اصطلاح بر خواستن انسان از خاک و حضور در عالم پس از مرگ است. قیامت در قرآن و روایات با عنوان های مختلفی به کار رفته است که هر کدام نشان دهنده نظام مخصوص حاکم بر آن است از جمله یوم الحصره، یوم التغابن، رستاخیز، آخرت، نباء عظیم و...

این که در قرآن یکی از نام های قیامت، یوم الحساب است و تکرار آن در چندین آیه و وجود روایات فراوان نشان دهنده ی اهمیت موضوع است. همچنین در نتیجه حسابرسی از انسان ها، خوب و بد آن ها مشخص می شود و جایگاه آنها یعنی بهشت و جهنم روشن میگردد. نکته مهم این است که بدانیم در این محکمه که خداوند متعال حاکم و قاضی آن است و هیچ امری بر ایشان پوشیده نیست و این امر برای نشان دادن حساب اعمال به خود انسان و احتجاج بر او است. به این ترتیب با توجه به دقت در حسابرسی و نشان دادن کلیه اعمال خوب و بد انسان و وجود گواهان جای هیچ گونه اعتراضی برای انسان ها باقی نمی گذارد. پس ضرورت دارد انسان توجه کند تمام موجودات عالم ملکی تحت سیطره عالم ملکوتی است و هر چه انسان حضور شاهدان بر اعمال خود را بیشتر حس کند کنترل و مراقبت شدید تری از اعمال خود خواهد داشت و انگیزه پرهیز از گناه در دلش قوی تر خواهد شد و توجه به وجود شاهدان قیامت در تربیت و سازنگی انسان موثر است زیرا او میداند هر آنچه که در دنیا انجام می دهد بی کم و کاست به پایش می نویسند و شاهدان معتبر برایش می آورند.

تاریخچه وجود گواهان بر اعمال به زمان حضرت آدم بر میگردد، چرا که در قرآن نیز به آن اشاره شده است که هر پیامبری شاهد و گواهی برای اعمال امت خویش هست و از آنجا که حضرت آدم اولین پیامبر و اولین بشر در روی زمین بوده، لذا از همان اول خلقت انسان، خداوند شاهدانی برای اعمال انسان قرار داده است. که در نهج البلاغه نیز به آن اشاره شده و روایات فراوانی از معصومین داریم که دلالت بر این موضوع دارند. کتاب ها و مقالات مرتبطی با این موضوع وجود دارد از جمله ۱- پایان نامه تحت عنوان گواهان بر اعمال در قرآن و سنت به نویسندگی سید مهدی قریشی در مقطع دکترا در سال ۱۳۹۰ نگارش شده است. ۲- در مجله حصون

طبق آیات ۱۹ تا ۲۳ فصلت پوست بدن نیز جزئی از گواهان روز قیامت است. در این جا ظاهر از پوست بدن آن قسمتی است که گناه می کند و این کنایه از فروج است. پوست بدن کنایه از آن اعمال زشتی است مانند زنا که پوست بدن در حال مباشرت دارد. و این ادب قرآنی است که نخواسته صریحا آلات رجولیت و انوثیت را بیان کند و نام آنها را ببرد که گواهی دهند و کنایه تعبیر از آنها به جلود کرده است. یعنی پوست های بدن، همچنین در بعضی روایات وارد شده است که افخاذ یعنی پوست رانها شهادت برگناه می دهند.^۱

و همچنین این آیات اشاره به این دارد که گوش و چشم می توانند بر اعمالی که خود انجام نداده اند ولی شاهد آن عمل بودند نیز گواهی دهند ولی پوست فقط بر اعمالی که خودش مباشرت انجام داده گواهی می دهد.^۲ به هر حال آن روز، روز رسوایی بزرگ است، روزی است که تمام وجود انسان به سخن درآید، تمام اسرار او افاش می کنند که تمام گنهکاران را در وحشت عمیقی فرو می برد. این جاست که انسان رو به پوست تن خود کرده، فریاد می زند: چرا شما برضما گواهی دادید؟! ما که سالیان دراز شمارا از سرما و گرما حفظ کردیم، نظافت، پذیرای و شستشو نموده ایم شما چرا این چنین گواهی دادید؟ آنها در پاسخ می گویند: همان خدایی که هر موجودی را به نطق درآورده ما را به سخن درآورده است. خداوند ماموریت افشاگری را در این روز و این دادگاه بزرگ برعهده ما گذاشته است، ما چاره ای جز اطاعت امر الهی نداریم آری همان کسی که قدرت نطق را در موجودات ناطق دیگر آفریده در ما نیز این توانایی را قرار داده است.^۳

جالب این که آن ها تنها از پوست تنشان این سوال را می کنند نه از سایر گواهان مانند چشم و گوش، ممکن است به خاطر این باشد که گواهی پوست از همه عجیب تر و شوگفت انگیز تر و از همه گسترده تر و وسیع تر باشد همان پوستی که خود قبل از همه اعضاء طعم عذاب الهی را می چشیده این گواهی برخیزد و این واقعا حیرت آور است.^۴ علت این که آیه سوال را مخصوص پوست کرد و دیگر اعضاء را در سوال کردن شریک نکرد این است که پوست بر چیزی که خودش سبب و ابزار مباشرت است شهادت می دهد اما چشم و گوش مانند بقیه شاهدان بر چیزی که دیگری نیز انجام داده نیز شهادت می دهند.^۵

با دقت و تأمل در آیات قرآن که دلالت بر گواهی دست و پا، چشم و گوش و پوست های بدن در روز قیامت دارند، مربوط به دشمنان خدا هستند. ما آیه ای از آیات قرآن نداریم که در روز قیامت پوست بدن مومن یا دست و پای او شهادت دهند. بنابراین شهادت جوارح و جلود اختصاص به کفار دارد یعنی جماعت غیر مومن و جوارح گواهی بر اهل معصیت از مومنین نمی دهند.^۶

^۱ معاد شناسی ج ۷ ص ۱۹۸ و تفسیر المیزان ج ۱۷ ص ۴۰۳

^۲ تفسیر جوان ج ۲۰ ص ۱۸۳ تا ۱۹۴

^۳ همان ص ۱۸۶ و ۱۸۷ و تفسیر المیزان ج ۱۷ ص ۴۰۳

^۴ تفسیر جوان ج ۲۰ ص ۱۸۷

^۵ تفسیر المیزان ج ۱۷ ص ۱۸۷

^۶ اصوا کافی ج ۳ ص ۱۵۳ و ۱۵۴ و معاد شناسی ج ۷ ص ۱۹۶

شهادت زمان و مکان در قیامت

یکی از مهم ترین گواهان برای اعمال انسان در روز رستاخیز همین زمین است که ماعمال خود را بر روی آن انجام می دهیم و آنچه از خوبی ها و بدی ها و اعمال خیر و شر بر صفحه زمین واقع شده است و زمین شاهد و ناظر بر آن است و در روز رستاخیز گواهی خواهد داد.^۱

یومئذ تحدث اخبارها^۲ زمین در آن روز تمام اخبار خود را بازمی گوید.

در حدیثی از رسول خدا می خوانیم که فرموده اند: آیا میدانید که منظور از اخبار زمین در این جا چیست ؟ گفتند: خدا و پیامبرش آگاه تر است. حضرت فرمودند: منظور از خبر دادن زمین این است که اعمال هر مرد و زنی که بر روی زمین انجام داده اند خبر می دهد و می گوید فلان شخص، در فلان روز فلان کار را انجام داد این است خبر دادن زمین.^۳

هر عملی که انسان انجام می دهد خواه و ناخواه در اطراف او اثر می گذارد، هر چند امروز برای ما محسوس نباشد در روز رستاخیز نیز این آثار ظاهر می شوند.^۴ از ابوسعید خدری نقل شده که می گفت: هرگاه در بیابان هستی، صدایت را به اذان بلند کن، چرا که از رسول الله شنیدم که می فرمود: هیچ انس و جن و قطعه سنگی آن را نمی شنود مگر این که برای او در روز رستاخیز گواهی دهد.^۵

آیه ۵ سوره زلزله بیان کننده این است که زمین از وقایع و سرگذشت هایی که بر آن رفته است و گو می کند. از وقایع پیامبران و امت ها، کمکش های دولت ها و جماعت ها و حزب و از جریانات عمومی و خصوصی افراد سخن به میان می آورد. اما سخ گفتن زمین این طور نیست که مثل بشر زبانی داشته باشد و یا صوتی در آن ایجاد شود بلکه آن وقایعی که در خود حفظ کرده را نشان می دهد و تکلم و تحدث زمین متناسب با خود آنست و حدیث نمودن آن، ارائه نمودن و نشان دادن آن است با همان شعور و ادراکی که داراست.^۶

در حدیثی از رسول خدا داریم که فرموده اند: مواظبت بروضو کنید، و بهترین اعمال شما وضو است و مراقب زمین باشید که مادر شما است، هیچ انسانی کار خیر و شری به جا نمی آورد مگر این که زمین از آن خبر دهد.^۷ روایتی هم از حضرت علی (ع) داریم که فرموده اند: در قسمت های مختلف از مساجد نماز بخوانید چرا که هر قطعه زمینی در قیامت برای کسی که روی آن نماز خوانده گواهی می دهد و در حدیثی دیگر آمده که حضرت علی (ع) هنگامی

^۱ تفسیر نمونه ج ۲۷ ص ۲۲۴

^۲ زلزله ۴

^۳ نور الثقلین ج ۵ ص ۶۴۹

^۴ تفسیر نمونه ج ۱۰ ص ۵۲۶

^۵ مجمع البیان ج ۱۰ ص ۵۲۶

^۶ معاد شناسی ج ۷ ص ۲۶۳ تا ۲۷۰

^۷ همان

که بیت المال را تقسیم می کرد و خالی می شد، دو رکعت نماز می خواند و می فرمود: «اشهد انی ملاتک بحق، و فرغتک بحق» (روز قیامت) گواهی ده که من تو را به حق پر کردم و به حق خالی کردم.^۱

در روایتی آمده است روزی بر فرزند آدم نمی گذرد مگر آن که روز می گوید: ای فرزند آدم من روز جدید هستم و من گواه تو هستم پس گفتار خوب و رفتار خوب داشته باش تا در روز قیامت برایت شهادت دهم که دیگر مرا نخواهی دید.^۲

گناهان شخص تائب

ماویه بن وهب روایت می کند که شنیدم از امام صادق (ع) که فرمود: چون بنده ای از بندگان خدا توبه جدی و واقعی بنماید. خداوند او را دوست می دارد و در دنیا و آخرت بر روی گناه او پوششی می کشد و آن گناه را در زیر آن پوشش پنهان می کند عرض کردم: چگونه آن گناه را خداوند نسبت به او مستور و پوشیده می دارد؟ حضرت فرمودند: دو فرشته ای که بر نوشتن اعمال او گماشته هستند به فراموشی می اندازد؛ که آن چه نوشته اند فراموش کنید و خداوند به اعضاء و جوارح این گنهکار و حی می کند که گناه او را پنهان کنید؛ او خداوند به محل های مختلف زمین که بر آن ها گناه کرده و حی می کند که آنچه را بر روی شماها انجام داده است را پنهان کنید. بنابراین چنین شخص گنهکار تائبی، خداوند را در مقام و موقف لقاء، ملاقات و دیدار می کند؛ در حالی که هیچ چیزی که بر علیه او شهادت به گناهش دهد وجود ندارد.^۳

^۱ تویسرکانی، لثانی الاخبار ج ۵ ص ۷۹

^۲ بحار الانوار ج ۷ ص ۳۸۱

^۳ همان

نتیجه

برسی گواهان اعمال و شرایط آن ها در قیامت یادآور روز رستاخیز و برانگیخته شدن پس از مرگ و حساب رسی تمام اعمال انسان است. توجه به این که شاهدان قیامت متعددند و شهادت آنها به اذن خداوند و به حق و از روی احاطه علمیه بر پنهانی هاست و هر آنچه در دنیا دارای شعور است در قیامت جزئی از گواهان است و عملی وجود ندارد که شاهی بر آن نباشد، خداوند، عضاء و جوارح، زمان و مکان، فرشتگان و... حقیقت اعمال را درک میکنند و در قیامت نسبت به هر آنچه را که دیده اند بی کم و کاست گواهی خواهند داد سبب میشود انسان مراقبت و کنترل شدیدتری نسبت به اعمال خود داشته باشد. گواهی شاهدان قیامت این طور نیست که زبان در بیاوند و مثل انسان سخن بگویند بلکه به صحنه نمایش در آوردن اعمال انسانی است و حقیقت و نیت تمامی اعمال به طور دقیق مشخص خواهد شد، که راه هر گونه عذرو بهانه را برای انسان خطا کار در قیامت میبندد. با توجه به این که گواهی شاهدان در قیامت جزء وعده الهی است و در وعده الهی هیچ تخلفی صورت نخواهد یافت لذا ضروری است همواره مراقب اعمال و رفتار و کردار خود باشیم تا مقرب خدا قرار گرفته و سعادت مند باشیم.

منابع

۱. الهی قمشه ای، محمد، قرآن کریم
۲. دشتی، محمد، نهج البلاغه
۳. سعیدی مهر، محمد، آموزش کلام اسلامی، قم، کتاب طه، چاپ، ۲۵، ۱۳۹۷
۴. کلینی، ثقه الاسلام بی جعفر محمد بن یعقوب بن اسحاق، اصول کافی، جلد ۱ و ۳ و ۴، مترجم سید هاشم رسولی، تهران، بی نا ۳۲۹ ه
۵. ابن الثیر، المبارک بن الجزایری، النهایه فی غریب الحدیث والاثر، جلد ۲، بی جا، انتشارات دارالتفیر، چاپ اول، ۱۳۸۴ ه ق
۶. مجلسی، بحار النوار، جلد ۷، بیروت، موسسه وفا، ۱۴۰۳ ق محمد باقر
۷. بیستونی، محمد، تفسیر جوان، جلد ۲ و ۵ و ۸ و ۱۴ و ۱۷ و ۲۰ و ۲۲ و ۲۶، تهران، دارالکتاب الاسلامیه، چاپ اول، ۱۳۸۱ ه ش.
۸. مکارم شیرازی، ناصر، تفسیر نمونه، جلد ۱۰ و ۲۷، احمد علی بابایی، تهران، دارالکتاب الاسلامیه، چاپ ۱۵، ۱۳۸۴ ه ق
۹. طباطبایی، سید محمد حسین، تفسیر المیزان، جلد ۱۵ و ۱۷، تهران، دارالکتاب اسلامیه، چاپ چهارم، ۱۳۶۲
۱۰. فیض الاسلام، علی نقی، ترجمه و شرح نهج البلاغه، جلد ۳، تهران، بی نا، ۱۳۶۷
۱۱. ملبوبی، محمد باقر، شرح دعای کمیل، قم، بی نا، ۱۳۴۱
۱۲. قریشی، علی اکبر، قاموس قرآن، جلد ۳ و ۴، تهران، دارالکتاب الاسلامیه، چاپ ششم، ۱۳۷۲
۱۳. تویسرکانی، محمد نبی بن احمد، لئالی الاخبار، جلد ۵، قم، بی نا،
۱۴. طبرسی، فضل بن حسن، مجمع البیان، جلد ۵ و ۱۰، بیروت، دارالحیاء التراث، ۱۹۸۶ م
۱۵. سبحانی، محمد تقی، برنجکار، رضا، معارف و عقاید، قم، مرکز مدیریت حوزه های علمیه، چاپ سوم، ۱۳۹۶
۱۶. حسینی طهرانی، محمد حسین، معادشناسی، جلد ۷، مشهد، انتشارات علامه طباطبایی، چاپ ششم، ۱۴۲۹ ه ق
۱۷. حویزی، عبد علی، نورالثقلین، تصحیح هاشم الرسولی المحلاتی، قم، موسسه مطبوعاتی السماعیلیان، بیتا